

Носік А.А., Ратынская Н.В.

Беларускі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт

Беларусь, Мінск

ПЕРАКЛАД ТЭКСТАЎ МЕДЫЦЫНСКАЙ ТЭМАТЫКІ ЯК СРОДАК ВЫХАВАННЯ І НАВУЧАННЯ ПРАФЕСІЙНАЙ ЛЕКСІЦЫ

У артыкуле разглядаецца праблема навучання беларускамоўнай прафесійнай лексіцы з дапамогай перакладу медыцынскіх тэкстаў. Адзначаюцца асноўныя прынцыпы навучання, магчымыя віды работы з тэкстам.

Ключавыя словы: прафесійная лексіка, медыцынскія тэксты, пераклад

Nosik A. A., Ratynskaya N. V.

Belarusian State Medical University

Belarus, Minsk

TRANSLATION OF MEDICAL TEXTS AS MEANS OF EDUCATION AND INSTRUCTION IN PROFESSIONAL VOCABULARY

The article deals with the problem of training of Belarusian professional vocabulary through translation of medical texts. There have been the basic principles of training, the possible types of work with the text.

Keywords: professional vocabulary, medical texts, translation.

У сучасным свеце амаль кожны чалавек выразна ўсведамляе значэнне вышэйшай адукацыі для фарміравання гарманічна развітай асобы з выразным светапоглядам. Адукаваны чалавек па-іншаму ўспрымае навакольны свет, здольны мысліць лагічна, можа прааналізаваць і ацаніць сітуацыю з розных пазіцый. Такія людзі схільныя да прыняцця ўзважаных і абдуманых рашэнняў.

Галоўная задача вышэйшай адукацыі зводзіцца да гарманізацыі гуманістычнага прафесійнага складніка самасвядомасці і тэхналагічнага авалодання асновамі практычнай дзейнасці.

Медыцынская адукацыя – гэта, бадай, адзін з самых прагрэсіўных накірункаў, які накіраваны на падрыхтоўку кампетэнтнага спецыяліста праз засваенне прафесійных ведаў і фарміраванне ўменняў і навыкаў

аказання практычнай дапамогі. Чым раней будзе ўсвядомлена сутнасць і сапраўднае прызначэнне ўрача, тым больш эфектыўнай будзе рэалізацыя пастаўленых мэт і задач навучання ў цэлым.

Аўдыторыя медыцынскага ўніверсітэта – гэта актыўныя студэнты, якія зацікаўлены ў захаванні беларускай мовы. Але, на жаль, у сітуацыі нераўнапраўнага двухмоўя, пры якім адзначаецца істотная перавага рускай мовы, ужыванне беларускай зводзіцца ў асноўным да праграмных заняткаў. з гэтай прычыны значна ўзрастае роля выкладчыка як аднаго з галоўных носьбітаў і транслятараў літаратурнай беларускай мовы.

Вывучэнне беларускай мовы як няпрофільнай дысцыпліны ў медыцынскай ВУПаў інавацыяна пачынаецца з пастаноўкі выразнай мэты, накіраванай на дасягненне канкрэтных вынікаў. Першачарговай задачай выкладчыка з'яўляецца тлумачэнне неабходнасці авалодання беларускай мовай, акцэнтуючы ўвагу на ядзяржаўным статусе, для ажыццяўлення прафесійнай дзейнасці ў прававым полі.

Свабоднае валоданне мовай дасягаецца за кошт правільнай арганізацыі дзейнасці па развіцці маўлення, якая заснавана на прымяненні наступных прынцыпаў:

- 1) адзінства развіцця маўлення і мыслення;
- 2) узаемасувязь у развіцці вуснага і пісьмовага маўлення;
- 3) сувязь працы па развіцці маўлення з вывучэннем граматыкі, арфаграфіі, пунктуацыі;
- 4) стылістычная накіраванасць;
- 5) прынцып тэкставага навучання.

Засваенне беларускай мовы ў прафесійным аспекце накіравана на ажыццяўленне вербальных зносін у афіцыйнай сферы, якое прадугледжвае веданне як агульнаўжывальнай, так і вузкаспецыяльнай тэрміналагічнай лексікі. Метадычнай навукай прапанавана выкарыстанне розных відаў творчых прац па развіцці маўлення (пераказ, пераклад, сачыненне).

У сувязі з тым, што апошнімі часамі павялічваюцца інтэграцыйныя працэсы ў свеце, а перакладчыцкая дзейнасць становіцца ўсё больш запатрабаванай, работа над перакладам з'яўляецца ключавой адзінкай курса «Беларуская мова: прафесійная лексіка». Моўная сітуацыя ў нашай краіне на сучасным этапе дэманструе цяжкасці падчас афармлення выказвання па-беларуску, бо крыніцамі як вучэбнай, так і агульнай інфармацыі з'яўляюцца ў большасці рускамоўныя друкаваныя выданні і электронныя рэсурсы. З улікам гэтага на занятках актыўна выкарыстоўваецца пераклад асобных тэрмінаў і лексем з рускай мовы на беларускую. Акрамя таго, у кожным раздзеле для перакладу змяшчаюцца тэксты медыцынскай

тэматыкіз улікам абранай спецыяльнасці, а таксама тэксты па гісторыі, культуры, этнаграфіі Беларусі, што адпавядае праграме курса.

Работа з тэкстам як асноўнай адзінкай маўлення трывала ўвайшла ў практыку навучання мове. Тэкст арганічна спалучае ў сабе і навучальныя, і выхаваўчыя мэты, развівае пазнавальныя інтарэсы, актывізуе індывідуальныя моўныя і інтэлектуальныя здольнасці, фарміруе духоўную асобу. Тэкст сапраўды з'яўляецца цэнтральным кампанентам структуры падручнікаў і вучэбна-метадычных дапаможнікаў па беларускай мове, на яго ўласцівасці звяртаецца ўвага пры фарміраванні ў студэнтаў вызначаных праграмай ведаў, уменняў і навыкаў. Комплексная праца з тэкстам дапамагае ўсвядоміць сістэмны характар беларускай мовы, прасачыць узаемасувязь паміж яе адзінкамі, прымяніць тэарэтычныя веды на практыцы, што, безумоўна, стымулюе матывацыю навучання, развівае цікавасць да прадмета, актывізуе творчы патэнцыял студэнтаў.

Тэкст выкарыстоўваецца як сродак стварэння адзінай прасторы для паглыблення і пашырэння ведаў пра сістэмныя сувязі і адносіны паміж моўнымі адзінкамі, пра асноўныя лінгвістычныя і маўленчыя паняцці; як сродак удасканалення арфаграфічных і пунктуацыйных навыкаў, розных відаў маўленчай дзейнасці (слухання, гаварэння, пісьма і г.д.) і культуры маўлення; як сродак развіцця спосабаў дзейнасці, неабходных для глыбокага асэнсавання законаў мовы.

Пераклад як від творчай працы прадугледжвае параўнанне матэрыялаў (фактаў) дзвюх моў і дазваляе, з аднаго боку, правесці сістэмны кантроль узроўню валодання мовай, а з другога – замацаваць атрыманыя лінгвістычныя веды па беларускай мове, абапіраючыся на наяўныя веды па рускай мове. Таму можна гаварыць аб тым, што падабенства рускай і беларускай моў стварае спрыяльныя ўмовы для пасіўнага ўспрымання тэксту, але разам з тым становіцца прычынай вялікай колькасці памылак падчас практычнага выкарыстання беларускай мовы [2].

Як у вуснай, так і ў пісьмовай мове словы не ўспрымаюцца адасоблена. Па гэтай прычыне найбольшае значэнне прадстаўляе пераклад не асобных слоў, а менавіта тэксту, паколькі пры ажыццяўленні гэтага віду дзейнасці адбываецца не проста падбор эквівалентаў у другой мове, а цэласны пераклад, афармленне і падача выказвання, што і рэпрэзентуе асаблівасці кожнай з моў.

З улікам мэт і задач навучання на занятках па беларускай мове выкарыстоўваецца некалькі прапанаваных метадыкай відаў перакладу:

- паводле формы падачы матэрыялу – вусны і пісьмовы;
- паводле жанрава-стылістычных асаблівасцей тэксту – пераклад

- тэкстаў навуковага і навукова-папулярнага стыляў;
- паводле аб'ёму перадачы зместу – поўны і няпоўны (выбарачны, анатацыйны, рэфератыўны).

Работа над перакладам спрыяе выпрацоўцы ўменняў аўтаматычнага характару – веданне готовых адпаведнікаў і здольнасць іх прымяняць.

Так вусны пераклад дапамагае выявіць узровень валодання мовай і арыентуе выкладчыка на адпаведную арганізацыю працэсу навучання, напайняльнасць рабочага часу і падбор заданняў. Сінхронны пераклад усяго тэксту стварае трывалую аснову для выканання паслятэкставых заданняў. Сярод іх найбольш ужывальнымі з'яўляюцца запаўненне пропускаў слоў у сказе, адказ на пытанні і складанне дыялогу, складанне плана і пераказ усяго тэксту. Такім чынам, звязнае маналагічнае выказванне фарміруе асаблівы лад думак, вучыць творчаму падыходу пры ўзнаўленні інфармацыі.

Пераклад можа рэалізавацца як у вуснай, так і ў пісьмовай формах. Кожная з іх характарызуецца сваім узроўнем эквівалентнасці арыгіналу. Варта заўважыць, што патрабаванні да ступені эквівалентнасці ў значнай меры залежаць ад стылю тэкстаў. Напрыклад, калі браць пад увагу навуковы стиль, В. С. Вінаградаў адзначае, што «чым больш фармалізаваныя навуковыя тэксты, тым больш эквівалентны іх пераклад арыгіналу». Далей ён піша: «Пры перакладзе навуковых прац галоўнае – перадаць думку, логіку думкі, сутнасць навуковай дактрыны, паслядоўнасці разважання. Для гэтага нярэдка прыходзіцца ў перакладах змяняць сінтаксічную бкдову фраз арыгіналу, зніжаць эмацыйную танальнасць, калі яна ёсць у арыгінале» [1, с.12].

Навучанне правільнаму перакладу з'яўляецца вельмі важнай задачай выкладчыка. Найбольшую цяжкасць выклікае менавіта пісьмовы пераклад, паколькі не ў кожным выпадку прадстаўляецца адназначна перакласці тую ці іншую канструкцыю з адной мовы на другую з захаваннем граматычных асаблівасцей.

Так, даволі часта выклікае цяжкасці пераклад дзеепрыметнікаў незалежнага стану цяперашняга часу. Утвараюцца яны ад асноў дзеясловаў цяперашняга часу з дапамогай суфіксаў *-уч-* (*-юч-*), *-ач-* (*-яч-*) і родавых канчаткаў прыметнікаў у адзіночным ліку або канчаткаў множнага ліку прыметнікаў: *лечачы ўрач, ляжачыя хворыя, пішучая машынка, бягучы год*. У беларускай мове гэтыя дзеепрыметнікі ўжываюцца ў навуковым стылі ў якасці тэрміналагічных словазлучэнняў, а таксама ў публіцыстычных тэкстах складзе ўстойлівых выразаў-клішэ. Для замены неўжывальнай ў беларускай мове формы дзеепрыметніка ў працэсе перакладу з рускай мовы могуць выкарыстоўвацца: *даданы сказ (даюцьце – якія*

даюць), дзеепрыметнік прошлага часу (*выражаюцца – выражаныя*), дзяслоў (*метод, позволяюць изучаць – метады дазваляе вывучаць*), прыметнік (*мерцаюць – мірглівы*), дзеепрыслоўе (*заканчваюцца – заканчваючыся (што робячы?)*), назоўнік (*даюць – даўца*), развіты прыдатак (*поверхность, несущая 3-5 бугорков – паверхня – носыбіт 3-5 бугаркоў*). У некаторых выпадках, калі дзеепрыметнік не мае вялікай сэнсавай нагрузкі, яго можна апусціць. Зусім не характэрныя для беларускай мовы зваротныя дзеепрыметнікі.

Пісьмовы пераклад спрыяе ўдасканаленню навыкаў мовы. На занятках практыкуюцца поўны і няпоўны (рэфератыўны) віды перакладу. Поўны пераклад часцей выкарыстоўваецца як форма кантролю, выконваецца без пропуску і скарачэнняў. Пры наяўнасці ў тэксце лічэбнікаў яны запісваюцца словамі. Рэфератыўны пераклад ужываецца як сродак навучання мове. Ён перадае сэнсавы змест арыгіналу, але ў дадзеным відзе перакладу дапускаюцца пропускі. Абодва віды перакладу прадугледжваюць падбор такіх тэкстаў, дзе ўтрымліваецца вузкасפעцыяльная лексіка, якая не вывучаецца ў рамках школьнага курса беларускай мовы [2].

Такім чынам, прымяненне перакладу патрабуе асаблівай увагі выкладчыка з улікам мэт перакладу, яго відаў, а таксама сістэмнага падыходу ў развіцці навыкаў карыстання навуковай мовай. Засваенне медыцынскай лексікі і тэрміналогіі, уменне арыентавацца ў спосабах утварэння агульнанавуковых і вузкасפעцыяльных тэрмінаў, разуменне асабліваасцей беларускага правапісу, асабліва запазычанняў, з'яўляецца канчатковай мэтай і плануемым вынікам вывучэння прафесійнай лексікі.

Літаратура

1. Виноградов, В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В. С. Виноградов. – Москва: Институт общего образования РАО, 2001. – 224 с.
2. Ляшчынская, В. А. Методыка выкладання беларускай мовы: вучэб. дапаможнік / В. А. Ляшчынская, З. У. Шведава. – Мінск: РІВШ, 2007. – 252 с.